

Structureel taalbeleid bij Vereniging OMO

Meer taal, beter leren

Ongeveer 95 procent van de leerlingen in het voortgezet onderwijs is functioneel geletterd: zij kunnen eenvoudige teksten over alledaagse onderwerpen begrijpen. Maar ongeveer een kwart lukt het niet om complexere teksten te verwerken. Daarom geeft Vereniging OMO structurele aandacht aan taal, in samenwerking met de bibliotheken in Noord-Brabant. 'We willen de leesmotor aan de gang krijgen.'

De Staat van het Onderwijs 2020 signaleert dat de leerprestaties van leerlingen op een aantal aspecten achteruitgaan. Op basis daarvan heeft het OMO-bestuur met schoolleiders het gesprek gevoerd: welke uitdaging gaan we als eerste aan? Dat werd taal. Niet alleen omdat goede beheersing van taal bij alle vakken een essentiële voorwaarde is om tot leren te komen, maar ook omdat leerlingen die de taal goed machtig zijn, meer kansen krijgen in het leven, zegt Yvonne Kops, bestuurslid bij OMO. "Ik ben afgestudeerd als onderwijspsycholoog; daardoor kijk ik steeds naar de effecten van onderwijs op onze samenleving. Hoe zijn de kansen en mogelijkheden van onze leerlingen verdeeld? Met het oog daarop vind ik het belangrijk dat we ons taalbeleid zo goed mogelijk neerzetten. Natuurlijk, allemaal vinden we taalbeleid belangrijk en elke school beschikt erover. Maar we kijken minder naar de effectiviteit ervan en de relatie met gelijke kansen." Schoolleiders droegen ook de manier van werken aan, zegt Kops. "Zij zeiden: onze mensen hebben zoveel expertise, laten we die inzetten. Zij weten het meest van de praktijk. Daarom hebben we een adviescommissie Taalbeleid

bestaande uit docenten ingesteld. Er is een vacature uitgegaan; daarop hebben we veel mooie reacties gehad. Uiteindelijk zijn vijf docenten aan de slag gegaan. In het najaar van 2021 hebben zij een advies opgeleverd." Voor Kops en haar medebestuurders was dit een geslaagd experiment. "Met het advies kunnen we verder, het geeft veel handvatten. Mensen die het rapport lezen, zeggen: wow, wat is dit goed."

TAAL EN LEREN

Nienke Nagelmaeker, docent Nederlands en sinds kort conrector op het Elzendaalcollege Boxmeer, was een van de docenten uit de adviescommissie. "Ik heb gesolliciteerd omdat we er als sectie steeds meer achter kwamen dat een goede taalbeheersing de basis is van alle vakken. Als leerlingen niet goed kunnen lezen en de kennis missen om teksten te kunnen begrijpen, gaat dat ten koste van het leervermogen. En dus van de resultaten. Onze onderzoeksvraag was dan ook: hoe bevordert je het taalvermogen en het leervermogen bij leerlingen? En hoe maak je taal relevant voor de hele school?"

Ook Loes Heerkens, docent Nederlands op het Rodenborch-College, was commissielid. "In mijn eerste jaren als docent gaf ik geschiedenis. Ik merkte toen hoe belangrijk taal en taalverwerking is. De leerlingen hadden echt hulp nodig om teksten te begrijpen: welke hoofdvragen stel je, hoe verwerk je grote brokken informatie?" Heerkens realiseerde zich op dat moment dat ze ook Nederlands aan het geven was. "Taal en denken zijn onlosmakelijk met elkaar verbonden. We willen dat leerlingen over de grenzen van vakken leren kijken en denken. Dat moeten we als onderwijsprofessional zelf ook doen."

SUCCESSCRITERIA

"Dit zijn geen nieuwe inzichten", zegt Nagelmaeker. "In 2001 deed ik de lerarenopleiding, toen was dit grotendeels al bekend. We investeren al jaren in taalbeleid, waarom levert het dan zo weinig op?" Met die vragen is de onderzoeksgroep aan de slag gegaan. "Er bleek een grote discrepantie te bestaan tussen plan en praktijk. Dat werkt twee kanten op: soms gebeuren er mooie dingen in de praktijk die niet in een beleidsplan te herkennen zijn. Soms ook was een prachtig taalbeleidsplan niet te herkennen in de praktijk. De relatie tussen praktijk en papier is dus niet vanzelfsprekend."

'We investeren al jaren in taalbeleid, waarom levert het dan zo weinig op?'

Dat constateerde Heerkens ook. "Vanuit mijn ervaring ben ik groot voorstander van taal in alle vakken. Voor vakdocenten is dat vaak nog iets extra's op hun bordje. Ze denken: het gaat toch om goed lesgeven? Dat klopt, maar in de les doe je allerlei interventies die erg talig zijn. Docenten zijn zich daar niet altijd bewust van. Daar moet meer aandacht voor komen in lerarenopleidingen en lesobservaties."

Nagelmaeker was de - democratisch gekozen - voorzitter van de adviescommissie. De eerste stap was een gedegen analyse van de problematiek, zegt zij. "We hebben onder andere experts, hoogleraren en mensen bij SLO bevraagd en we hebben gekeken naar eerdere projecten. Daarbij hebben we veel aandacht besteed aan de vraag van het bestuur wat voor een school haalbaar is en wat niet."

De commissie distilleerde uit het onderzoek een aantal successcriteria. "Zoals ik al zei, het is geen nieuw onderwerp, >

Yvonne Kops

KENNISTAFEL EFFECTIEF LEESONDERWIJS

Naar goed en effectief leesonderwijs is al veel onderzoek gedaan. Die kennis vindt echter niet altijd zijn weg naar de praktijk, bijvoorbeeld omdat scholen de kennis niet weten te vinden of omdat erg geen ver-taalslag is gemaakt naar de praktijk. Ook zijn veel onderzoeken gericht op het basis- en minder op het voortgezet onderwijs. Aan de andere kant leven bij scholen en leraren nog veel vragen. Bijvoorbeeld over het kiezen van een lees- en schrijfmethode, het inrichten van het leesonderwijs in het algemeen, of over motivatieproblemen bij leerlingen. Daarom hebben PO-Raad, VO-raad en Nationaal Regieorgaan Onderwijsonderzoek (NRO) de Kennistafel Effectief Leesonderwijs opgericht. Het eerste doel is om uitwisseling tot stand brengen tussen wetenschappers van hogescholen en universiteiten en docenten, schoolleiders en bestuurders uit de praktijk. Het tweede doel van de Kennistafel is dat onderwijsprofessionals en onderzoekers samen kijken op welke thema's wetenschappelijk en/of praktijkgericht onderzoek nodig is. Eind 2021 heeft de Kennistafel een visiestuk opgeleverd als basis voor verdere activiteiten. Het stuk beschrijft geconstateerde knelpunten, een gemeenschappelijk perspectief en acties die nodig zijn voor goed leesonderwijs in de klas. Opleidingen en scholen hebben kennis nodig over wat begrijpend lezen en effectief leesonderwijs is. Daarnaast moeten zij ondersteund worden om deze kennis op ieder niveau binnen school in te voeren. Besturen en schoolleiding moeten daarom een leidende rol nemen: zij sturen op kwaliteit.

Om deze verandering op gang te brengen, wil de Kennistafel inzetten op vier typen acties:

- De urgentie in het onderwijs onder de aandacht brengen;
  - Kennis verzamelen en toepasbaar maken;
  - Kennis verspreiden;
  - Verandering gezamenlijk en in samenhang op gang brengen.
- Kijk voor het visiestuk op www.vo-raad.nl (zoek op kennistafel)

Nienke Nagelmaeker (l) en Loes Heerkens

er is al heel veel bekend”, zegt Nagelmaeker. “Daarom hebben we niet alleen gekeken naar de inhoud van de taalaanpak, maar ook naar de beleidsmatige inbedding. Bijvoorbeeld: hoe vind je taal terug in een schoolplan? Wie is binnen de schoolleiding verantwoordelijk? Waarop en wanneer evalueer je de kwaliteit van je aanpak en beleid?”

SCHOOLBREED

“Taalbeleid is vaak achterstandsbeleid”, vult Heerkens aan. “Een school kijkt naar de leerlingen die niet voldoen aan de leescriteria en gaat dat repareren. Dat is belangrijk, maar effectief taalbeleid is schoolbreed. Het is niet vrijblijvend in onze ogen, je moet het topdown invoeren, uiteraard in afstemming met de verschillende secties.” Nagelmaeker ziet dat als een opdracht voor de sectie Nederlands en de schoolleiding. “We zien dat de verant-

woordelijkheid voor taalbeleid vaak bij de sectie Nederlands wordt gelegd. Aan de ene kant is dat logisch, want zij zijn de vakexperts, maar aan de andere kant is de grote winst juist te behalen bij alle niet-taalvakken. Pas dan wordt taalbeleid gedragen en effectief.”

Het OMO-bestuur is met het advies van de commissie aan de slag gegaan. Kops: “Een van de belangrijkste punten is het zorgen voor taalrijke contexten, ook bij de zaakvakken. Dat vinden we echt een zaak van de scholen. We vragen er wel naar in onze gesprekken met directeurs: hoe staat het in je schoolplan, wat ga je doen, wat gebeurt er op de werkvloer? Dat is overigens het fijne van het advies: taalbeleid is altijd een verplicht onderdeel van een schoolplan, maar nu hebben we meer inhoud en handvatten om ernaar te kijken.”

Een expliciete vraag aan het bestuur was ervoor te zorgen dat onder andere taalcoördinatoren van alle scholen elkaar kunnen ontmoeten. “Dat faciliteren we”, zegt Kops. “We hebben bijna zeventig scholen, er is zoveel kennis. Je wilt dat mensen die kunnen delen, evenals hun vragen en dilemma’s. Daarom zet Loes een kennisnetwerk taalbeleid op binnen de vereniging; als ontmoetingsplaats en kennisbank voor alle betrokkenen. Wij moeten er ook voor zorgen dat het voor scholen makkelijker wordt om samen te werken met bibliotheken. Daarom ben ik zo blij met mensen als Albert Kivits en Robin Verleisdonk (zie

‘Pas als we een groep vormen met mensen van verschillende secties wordt taalbeleid gedragen en effectief’

kader, red.). Samen kijken we hoe we een brede, structurele samenwerking kunnen opzetten.”

IN BEWEGING

Heerkens merkt dat het advies en de betrokkenheid van het bestuur effect hebben. “Op mijn school is nu een taalcoördinator aangesteld en er komen studiedagen gericht op taalbeleid.”

Nagelmaeker maakt dat van zeer dichtbij mee, nu ze net conrector is geworden. “Hoe zetten we de adviezen om in een aanpak die effectief is? Ik wil dat onze taalcoördinator vooral bezig is met de uitvoering. Geen lange plannen of heel veel overleg. Doe waar je goed in bent. Kijk bijvoorbeeld eens alle lesmethodes door. Hoe zit het daar met de teksten? Waarom heeft een sectie gekozen voor een methode met veel filmpjes? We weten dat gesproken taal maar 20 procent van alle Nederlandse woorden bevatten. De andere 80 procent komt aan bod in geschreven teksten.”

De verschuiving naar alleen digitale middelen vindt Nagelmaeker zorgwekkend. “Door filmpjes en korte teksten komen leerlingen niet tot het diepe lezen, zoals je dat wel hebt met een boek. Daarom moet je ook aansluiten op

‘Als leerlingen niet goed kunnen lezen en teksten kunnen begrijpen, gaat dat ten koste van het leervermogen’

leesmotivatie en leesplezier.” Dat is geen doel op zich, vindt Heerkens. “Je moet de leesmotor aan de gang krijgen en houden. Daardoor worden leerlingen steeds betere lezers en kunnen ze complexere teksten aan. En je traint het vasthouden van aandacht; dat is een uitdaging bij deze generatie die zoveel afleiding heeft.”

Kops is het daar grondig mee eens. “Als school wil je dat je leerlingen kunnen functioneren in de samenleving. Dan zijn lezen en taal onontbeerlijk: voor het begrijpen van de wereld om je heen; om je tot de samenleving te kunnen verhouden; om je te kunnen uiten. Daarom past taalbeleid ook heel goed bij burgerschap.”

→ Het adviesrapport is te vinden op www.omo.nl (zoek op taalbeleid).

‘EEN MAATSCHAPPELIJKE OPGAVE’

Ook de Brabantse bibliotheken willen eraan bijdragen dat leerlingen beter en meer gaan lezen.

Albert Kivits, directeur-bestuurder Bibliotheek Eindhoven: “Uit verschillende onderzoeken blijkt dat jongeren minder lezen, en met minder plezier. Dat merken de scholen: je ziet de eindexamenresultaten naar beneden gaan. Jongeren zijn heus niet minder slim dan vroeger, alleen begrijpen ze complexe teksten minder goed. Dat zullen we uiteindelijk als samenleving merken. Het is niet voor niets dat de Raad van Cultuur en de Onderwijsraad samen in 2019 opriepen tot een leesoffensief. Dat hebben we ter harte genomen. We kunnen wachten tot er geld komt uit Den Haag, maar we moeten het nu doen!”

Robin Verleisdonk, directeur-bestuurder Bibliotheek Helmond - Peel: “Alle Brabantse bibliotheken bundelen hun krachten, middelen en netwerk. In de afgelopen jaren is de functie van de bibliotheek verbreed, daarom hebben we contacten met onderwijs, opvang, GGD, Zorg & Welzijn. We kunnen zaken aan elkaar knopen, maar daar moet je als bibliotheek wel voor open staan. We willen toe naar een doorlopende leeslijn van de eerste honderd dagen van iemands leven tot en met de volwassenheid. Als je dat wilt bestendigen, moet je dat met elkaar doen. Een individuele bibliotheek lukt dat niet. De kracht van de samenwerking is ook dat we geld bundelen, en dat we een krachtige gesprekspartner zijn voor het onderwijs.”

Kivits: “Het adviesrapport van OMO zet alle essentiële zaken op een rijtje. Dat is mooi, want de middelen zijn beperkt. Dat betekent dat elke interventie effect moet hebben. Als je kijkt naar de scholen, willen we de docenten ondersteunen in hun taalbeleid: daaromheen moet je een professioneel netwerk optuigen. Bibliotheken hebben bijvoorbeeld veel ervaring met het betrekken van ouders in de taalontwikkeling. We merken dat scholen daarmee worstelen; wij kunnen helpen.”

Verleisdonk: “Als je wilt dat activiteiten meer impact hebben, zul je op bestuurlijk niveau afspraken moeten maken, zodat een school of

scholengroep doordrenkt is van taal. Dat er draagvlak is voor een brede leescultuur binnen het onderwijs. Leesplezier creëren wordt vaak gekoppeld aan makkelijk leesbare teksten. Maar je kunt dat plezier op verschillende manieren aanwakkeren.”

Kivits: “Dat vond ik een frappante uitkomst van het rapport: de tendens dat in schoolboeken steeds kortere teksten komen. Ik vind dat echt de weg van de minste weerstand. Je moet het juist met leerlingen over goede, inhoudelijke teksten kunnen hebben, zodat ze moeite moeten doen. Daardoor kunnen ze zich ontwikkelen. Yvonne Kops zei al dat je taal en burgerschap op een mooie manier kunt verbinden. Neem The Voice en machtsmisbruik door mannen. Laat leerlingen goede teksten of boeken hierover lezen. Dan leren ze deelnemen aan een maatschappelijke discussie.”

Verleisdonk: “Ik ben zelf docent in het voortgezet onderwijs geweest. Scholen hebben de neiging te denken dat zij de enige zijn die kinderen iets bij kunnen brengen. Maar er is een heel netwerk van ondersteunende organisaties die graag willen helpen. Bibliotheken moeten zich meer proactief opwerpen als educatieve partners. Het gaat erom bestaande patronen te doorbreken. Ik begrijp het, docenten hebben aan het lesgeven en de administratie al een dagtaak. Daarom kun je dit niet bij individuele leraren neerleggen. Je moet het samen doen. Zorgen dat leerlingen goed kunnen lezen, is een maatschappelijke opgave.”

Kivits: “We zitten nu in de fase dat we de samenwerking concreet en structureel gaan maken. Dat doen we bijvoorbeeld door een diensten- en activiteitencatalogus te maken: wat kunnen de bibliotheken doen voor de scholen? We maken inzichtelijk wat de kosten zijn, welke activiteiten je kunt combineren en wat de te leveren kwaliteit is. Omdat de bibliotheken de krachten hebben gebundeld, is er menskracht om daar uitwerking aan te geven. Wij investeren, OMO investeert. En samen gaan we aan de slag.”

→ Kijk ook op: www.leesoffensiefbrabant.nl